

GÁVPOTPOLITIIHKALAŠ PLÁNA NOROGGA SÁMIID RIIKKASEARVI (NSR)

Álgu.....	1
Plána ulbmil.....	1
Prinsihpalaš árvvoštallamat.....	1
Plána duogáš	2
NSR Riikkastivrra mearrádus	2
NSR válgaprográmma 2001-2005	3
NSR válgaprográmma 2005-2009	4
Dárbbuid čilgen oanehaččat.....	5
Evttohusat.....	6
Čađahanovddasvástádus	6
Skuvla ja oahpahuš	6
Mánáidgárdi	6
Vuođđoskuvllas joatkkaskuvlii	8
Universitehtat ja allaskuvllat	11
Ollesolbmooahpahuš.....	12
Kultuvra ja čálgofálaldagat	14
Sámi doalut dáčča kulturásahušain	14
Sámi kulturviesut	15
Almmolaš ášahušat ja bálvalusfálaldagat.....	16
Bearaš- ja mánáidsuodjalanásahušat	16
Vuoras sámit gávpogiin.....	17
Ealáhuš ja sámi bargosajit gávpogiin	18
Strategiija sámediggeáigodahkii 2005-2009.....	19

Álgu

Gávpgogis mii sihtat ássat! Sámit leat orron gávpgogiin guhká ja eambbosat fárrejit gávpgogiidda. Sámepolitihkka lea leamaš vuodđoealáhusaid, guohtuneatnamiid, boraspiiriid ja guolástusfatnasa birra. Muhto, ođđa máilbmi lea gávpgogiin ja sámit leat oassin ođđa máilmmis. Mánnga doaibmabijut leat dakkárat mat gullet sihke gávpgogiidda ja boaittoealáhusaid ja gávpgogis ássat buot ahkáhaččat, njuoratmánát ja vuorasolbmot. Plánii livččii sáhtán váldit mielde olu, muhto das leat doaibmabijut mat gullet erenoamážit gávpgogiidda. Plánas leat áššit maidda Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) sáhtá váikkuhit ja sáhtá rievdatit.

Plána ulbmil

NSRs gávpotpolitihkalaš plána galgá bidjat NSR gávpotpolitihkalaš barggu áššelistui. Dás lea sáhka NSR riikkastivrra ja NSR sámediggejoavkku áššelisttu birra. Plána galgá čuvget gávpostsámiid dárbbuid ja daid vejolašvuodaid mat Norgga Sámiid Riikkasearvvis (NSRs) leat váikkuhit gávpostsámiid eallindillái.

Mánnga áššis leat NSR báikkálaš searvvit dehálaččat go sii šaddet váikkuhit sámi áššiid suohkaniin ja fylkkasuohkaniin, eandalit dain fylkkasuohkaniin main ii leat ovttasbargosoahpamuš Sámedikkiin. Plána ii dattege leat báikkálaš serviid "doaibmaplána" mii lea mearriduvvon daid báikkálaš serviid ovddas mat leat gávpgogiin. Plána galggašii baicce oppalaččat movttiidahttit.

Gávpotpolitihkalaš plána addojuvvo NSR riikkastivrii mii mearrida áššejođu ovddasgavlui.

Prinsihpalaš árvvoštallamat

Sámit leat integrejuvvon gávpoteallimii ja nu galgetge leat, sámegeielain, sámi kultuvrrain, identitehtain ja ealáhusain. Gávpostsuohkaniin ja fylkkasuohkaniin

lea ovddasvástádu vuhtii váldit sámegea, sámi kultuvrra ja servodateallima nu mo Vuodđolágas § 110 čuožžu, Oahpahušlágas, Divššohasvuoigatvuodálágas ja earáge lágain. Min mielas lea maid priváhta ásašain ovddasvástádu.

Sámit leat integrerejuvvon gávppogiidda, muhto ferte gal anjke geahčat livččii go soames sájiin dárbu ásašit ja jođihit gávppotsámiid sierranas ásašaid.

Plána duogáš

NSR Riikkastivrra mearrádu

Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) riikkastivra lea riikkastivraáššis 15/06 Gávppotpolitihkalaš lávdegoddi mearridan čuovvovačča - ovddeš riikkačoahkkinmearrádušas olis:

”NSR áigu ráhkadit doaimmaplána mii čilge sámi doaimmaid gávppogiin dálá sámediggeáigodagas, nu go Riikkačoahkkin mearridii áššis 10/05. Doaimmaplána galgá čállojuvvot ovddeš gávppotpolitihkalaš prográmmaid vuodul ja plána galgá:

- *Dárbuid čilget oanehaččat.*
- *Doaimmaid evttohit ovdamearkka dihte gávppotássi mánáid/nuoraid, studeanttaid, bargohcciid ja vuorasolbmuid váras.*
- *Čilget sámediggeáigodaga 2005 – 2009 strategijaplána.*

Riikkastivra nammada lávdegotti mii johtilit galggašii čálistit plána. Lávdegotti jođiha Marit Einejord (Romssa sámiid searvi) gii čállá plána. Lávdegotti lahtut leaba Kjellaug Enoksen (Birggon Sámiid Searvi) ja Kristin Sara (Sør-Trøndelag og Hedmark Saemiej Saervie). Lávdegoddi berre gulaskuddat eará evttohuvvon lávdegoddelahčuiguin. Lávdegotti bargui várrejuvvo 15.000 r. 2006-bušehtas. Lávdegoddi mearrida ieš mo ruđa geavaha” .

Plána leat lávdegoddi jodíheaddji ja lahtut čállán ovttas. Eará evttohuvvon lahtut leat beassan lohkat plána e-poastta bokte ja kommenteret dan; Paul Bendik Jåma, Ellinor Jåma ja Maida Steinfjell (Davvi-Trøndelága saemie saervie), Kjell Erland Pedersen (Harstad ja biras sámiid searvi) ja Liv Elin Wilhelmsen, Johnny Bomban Anthi ja Lisbeth Somby (Oslo sámiid searvi). Silje Karine Muotka lea buktán buori árvalusaid.

Lávdegoddi lea gulahallan e-poastta ja telefuvnna bokte. Lávdegoddebargui lea geavahuvvon 0,- ruvnnu. Bargu loahpahuvvui 27.04.06 ja plána addojuvvui riikkastivrii dárogillii ja davvisámegillii.

NSR riikkačoahkkin mearridii doaibmaplána olis sáddet plána báikkálaš servviide gulaskuddamii.

NSR válgaprográmma 2001-2005

NSR válgaprográmma sámediggeáigodahkii 2001-2005 čilge gávpotsámiid doaimmaid kapihttalis XIV mii gohčoduvvo gávpotpolitihkalaš prográmma:

”Mánja sámi ásaiduvvet gávpogiidda ja stuora čoahkkebáikkiide. Dál sáhttet mánja sámi buolvva leat riegádan ja bajásšaddan gávpogis. Dát lea viiddidan min oainnu sámi ássama, kultuvrra ja identitehta hárrái. Danne leage dehálaš nannet ealli sámi servodagaid gávpogiin ja stuora čoahkkebáikkiin, ja áiggi mielde dohkkehit dán eallinlági seammá dásis go árbevirolaš sámi servodaga.

NSR áigu danne

- *Ráhkadahttit gávpogiid ja stuora čoahkkebáikkiid doaibmaplána.*
- *Oainnusin dahkat, markeret, nannet ja ovdánahttit sámi identitehta, giela ja kultuvrra gávpogiin ja stuora čoahkkebáikkiin, earret eará sámi viesuid ja giellaguoddážiid ásaheami bokte.*

- *Oččodit suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda buoret sámegiellgealbba ja kulturmáhtu.*
- *Ásahit ođđa ja nannet dálá sámi mánáidgárddiid gávopogiin ja stuora čoahkkebáikkiin.*
- *Oččodit oadjebas bajásšaddandili sámi mánáide ja nuoraide geat orrot gávopogiin ja stuora čoahkkebáikkiin.*
- *Sihkkarastit sámi eallinkvalitehta sámi boarrásiidda geat ásset gávopogiin.*
- *Sihkkarastit Romssa gávopoga riikkaidgaskasaš eamiálbmotgávopogin”.*

NSR válgaprográmma 2005-2009

NSR válgaprográmma sámediggeáigodahkii 2005-2009 lea váldán gávopotsámiid mielde vuosttaš kapihttalii ”NSR vuodđooaidnu ja višuvnna” kapihttalis ”Ođđa máilbmi”:

“Eambbo ahte eambbo sápmelaččat ásaiduvvet ja bajásšaddet gávopogiin ja stuorit čoahkkebáikkiin. Liikká deatalaš go sihkkarastit nana báikegottiid, de lea maid deatalaš ahte gávopotsámiid ožžot sámi eallinvuođu, sihke kultuvrralaččat, sosiálalaččat ja barggaid dáfus. Erenoamáš deatalaš lea ahte gávopotsámiid mánát, nuorat ja boarrásat besset eallit dakkár dilis gos sin sámi duogáš deattuhuvvo.

NSR jáhkká dasa ahte:

- *gávopot- ja stuorit čoahkkebáikkiid sámiin lea vuoigatvuohta doalahit ja ovdánahttit kultuvrraset*
- *šaddet nana sámi birgen- ja oahpahusfálaldagat gávopot mánáide, nuoraide jaboarrásiidda*
- *sápmelaččat besset eambbo go dál čájehit ahte sii maid orrot gávopogiin*
- *gávopotássiin lea riekti váikkuhit iežaset gávopoga sámi fálaldagaide*
- *Romssa gávopot šaddá gaskariikkalaš eamiálbmotgávopogin*
- *ásahuvvojit fysalaš deaivvadanbáikkid gávopotsámiide”*

NSR válgaprográmmas 2005-2009 čuožžu maid kapihttalis V "Ássan ja infrastruktuorra":

"NSR:ii lea deatalaš bargat juohke sápmelačča eallinkvalitehta ja ovdánavjolašvuoda dihte, orros dal gilis dahje gávpogis".

Dárbbuid čilgen oanehaččat

Gávpogiin orrot iešguđetge sámi joavkkut geain leat iešguđetge dárbbut. Mánáin, nuorain ja vuoras olbmui leat iežaset dárbbut ja sámegeologiin leat muhtun muddui eará dárbbut go sis, geat eai hála sámegeologi. Studeanttain, geat orrot oanehis áiggi gávpogiin, leat fas sin iežaset dárbbut.

Gávpogiin sáhttet leat sihke lulli-, julev- ja davvisámegeologi ovtta ja seammá gávpogis. Gávpogiin orrot maid sii geat eai hála sámegeologi danne go leat massán geologi dahje ii leat leamaš vejolašvuoda oahppat sámegeologi. Mánaga sámiin váilo maid sámi identitehta dahje eai beroš servvoštallat eará sámiiguin. Nu leatge iešguđetge joavkkuin iešguđetge dárbbut.

Lea dárbu ásahit geologi ja kultuvrralaš deaivvadanbáikkiid – sihke sámegeologi ja sámegekultuvrralaš servvoštallamii. Lea dárbu hukset infrastruktuorra mánáide, nuoraide ja vuoras sámiide gávpogiin. Ferte árrjalaččat oččodit sámi fáldagaid daidda ásahusaide mat juo leat, ja seammás ferte gal ásahit ja ovdánahttit sierra sámi ásahusaide gávpogiin.

Evttohusat

Čađahanovddasvástádus

NSR báikkálaš searvvit leat árjjalaš searvvit mat ráhkadit gávpotsámiide gielalaš, kultuvrralaš ja sosiálalaš deaivvadanbáikkiid, lágidit doaluid ja doaimmahit diehtujuohkin- ja čuvgehusbargguid.

Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) sáhtta báikkálaš servviid bokte ja NSR riikkastvirra bokte loktet áššiid gávpotstivrraide ja fylkkasuohkaniidda ja addit daidda buori ákkaid sámi áššiin. Čađahanovddasvástádus gal lea gávpotsuohkaniin ja fylkkasuohkaniin. NSRs eai leat áirasat gávpotstivrrain, eaige fylkkasuohkaniin. Danne NSR sáhtta gal váikkuhit sámi doaimmaide suohkaniin ja fylkkasuohkaniin, muhto ii sáhte ieš čađahit daid.

NSR sámediggejoavku sáhtta váikkuhit Sámedikki bokte. Sámediggi sáhtta láchit dilálašvuodaid gávpotsuohkaniid ja fylkkasuohkaniid sámi doaimmaide ja addit ruhtadoarjagiid. Sámediggi sáhtta váikkuhit bajit dási sámedipolitiikkii, muhto ii seagut iežat njuolga suohkaniid mearrádusaide.

Olu evttohuvvon doaimmat leat dakkárat maid NSR dušše sáhtta ávžžuhit ja geahččalit váikkuhit, ja dan ferte vuhtii váldit go plána evaluere.

Skuvla ja oahpahus

Mánáidgárdi

Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) álggahii sámi mánáidgárdedoaimma Álttás, Deanus, Romssas ja Oslos. Áltta ja Deanu mánáidgárddit leat ain NSR mánáidgárddit. Áltta mánáidgárdi lea 2005 čavčča fárren ođđa dálui ja lasihan mánáidgárdesajiid. Romssa ja Oslo sámi mánáigárddit leat dál suohkan-

mánáidgárddit. Romssa ja Oslo sámi mánáidgárddit galget jagi 2006 lasihit ossodagaid/mánáidgárdesajiid. Máttá-Várjjagis lea ásahuvvon Sámi ossodat ovtta mánáidgárdái ja Harstad gávpogis lea eatnigiellahárjehalli ovtta mánáidgárddis, nu go máŋga earáge sajis. Mánáin lea vuoigatvuohta oažžut 10 diimmu eatnigiellahárjehalli sámegeielat mánáide go mánná ii leat sámi mánáidgárddis.

Sámi mánáidgárddit leat áibbas dárbbaslaččat jo mánát galget ovdánit guovttegeielat mánnán ja joatkit hállamis sámegeiela. Sámi mánáidgárddiide beassá jos lea sámegeiella ruovttugiellan. Sámi mánáidgárddiin lea sámegeiella sihke mánáid, bargiid ja váhnemiid beaivválaš giella.

Álttá Siiddas, mii lea NSR sámi mánáidgárdi Álttáš, lea maid dárú-sámi ossodat masa besset mánát geat eai hála sámegeiela. Muhtun sámi mánáidgárddiide besset mánát, vaikko sis lea dušše dárogeiella ruovttugiellan, muhto dás lea sáhka hui smávva mánáin geat eai leat vuos hállagohtán. Sin mihttomearri lea dađistaga šaddat sámegeielagin. Mánát, geain lea sámegeiella nubbegiellan, dárbbasit nubbegielmánáidgárddiid/ossodagaid main lea kulturgullevašvuohta go dat addá sidjiide vejolašvuođa váldit gielaset ruovttoluotta. Máŋga váhnema sihtet addit manaidasas vejolašvuođa maid ieža eai lea ožžon. Dán oktavuodas šaddá kulturassi dehálaš, ja šaddá dehálaš beassat čoahkkánit dakkár mánáidgárdái mas lea giella- ja kulturáŋgirusšan.

Hástalus lea ahte sii, geain livččii giellavejolašvuohta, dieđihivčče dárbbu. Gávpogiin sáhttet leat máŋggas geat eai dieđit dárbbu. Nubbi hástalus lea gávnnahit makkár giela galggašii vuoruhit – lulli-, julev- vai davvisámegeiela. Gávpogiin välljejuvvo eanas davvisámegeiella. Resursagažaldagaid ektui lea lunddolaš välljet davvisámegeiela, muhto ferte maid bearrái geahččat ahte lulli- ja julevsámegeiella ii jávkka/hávkaduvvo davvisámegeiela dihte.

Nuppiin sániin lea dasto differensierenhástalus sámi mánáidgárddiid ektui. Sámi mánáin lea stuorra dárbu sierranasat heivehuvvon mánáidgárdefálaldagaide.

Doaimmat maid NSR sáhtá evttohit

- Ain očodit eambo sámi mánáidgárdesajiid gávpgiidda.
- Nubbegiella/giellaealáskahttinossodagaid ásaheapmi.
- Dieđut vuoigatvuođaid ja vejolašvuođaid birra.
- Guorahallamat mat čájehit duohta dárbbu sámi mánáidgárddiide.
- Guorahallamat mat čájehit manne mánggas eai dieđit dárbbu.
- Rekrutterendoaimmat vai sii, geain lea vuoigatvuohta oažžut sámegealfálaldaga mánáidgárddis, dieđihit dárbbu.

Doaimmat maid Sámediggi sáhtá vuoruhit

- Ain juolludit sierradoarjaga sámi mánáidgárddiide gávpgiin.
- Gávpgiid sámi mánáidgárddiid vuoruhit go lea sáhka Sámedikki prošeaktaruđain sámi mánáidgárddiide.
- Dutkat guovttegielatvuođa hástalusaid ja mánáidgárddiid differensierema.
- Doarjut sámi váhnemiid vai sin giellaovdáneapmi sáhtá dáhpáhuvvat ovttas mánáidgárddiin ja ruovttuin.

Vuođđoskuvllas joatkkaskuvlii

”Kunnskapsløftet” álggahuvvo skuvlajagis 2007/2008 ja lea 13-jahkásaš ollislaš oahpahus. Plána váldá vuhtii ”Kunnskapsløftet” ja mo skuvla ođđasit organiserejuvvo boahstevaš jagiid ja geavaha ”Kunnskapsløftet” doahpagaidd.

Sámi luohkát, main oahpahuvvo sámegeillii, leat ásahuvvon Oslos ja Romssas. Vuosttašgieloahpahus lea buori muddui čohkkejuvvon ovttá skuvlii, ja nubbegeielloahpahus lea gis mánggaid skuvllain, eanas johti diibmo-

oahpaheaddjiid bokte. Muhtun gávpotsuohkanat leat bidjan ovttá skuvlla duohká i oktiiheivehit sámegeoloahpahusa ja addán dasa sámegeoloahpaheddjiid bargoadiovdásvástádusa ja sámi skuvlagirjerájusovddasvástádusa; Romsa (Báhpajávrrí skuvla), Oslo (Kampen skuvla), Áltá ja Troandin (Huseby skuvla). Sámi kulturmáhttu ja identitehtabargu lea maid dehálaš gávpogiin.

Gávpotsuohkanat organiserejit iešguđetge láhkái sámegeoloahpahusa, muhto buot gávpotsuohkaniin lassánit sámegeolohppiid lohku. Lea eanas davvisámegeiella, nu go mánáidgárddiin maid. Lea maid hástalus go eai buohkat dieđit dárbbu, vaikko livččii dárbbu. Gávpogiin sáhttet leat mánggas geat eai dieđit dárbbu, eaige dieđe makkár vuoigatvuođat ja vejolašvuođat sis leat.

Doaimmat maid NSR sáhtta evttohit

- Bargat vai suohkanat mearridit ressursaskuvllaid mat ráhkadit fágalaš birrasa sihke sámegeoloahpaheddjiide ja sámegeolohppiide.
- Jearahit buoret dieđuid sámegeoloahpahusa vuoigatvuođaid birra ja makkár ovdamunit leat sámegeolfágain (bassá eret ođđadárogielas, sáhtta ohcat allaskuvllaid ja universitehtaid oahpposaji sámegeieleriid bokte).
- Jearahit buoret neahttaoahpahusa daid joatkkaskuvllaide geat eai nákke fállat oahpahusa oahpaheaddji bokte gii lea skuvllas.
- Bargat vai skuvllat, oahppokantuvrrat, ealáhuseallin ja NAV (ođđa bargo- ja čálgohálddahuš) šaddá oktasaš dehálaš arena mii addá dieđuid ja buriid fálddagaid sámi nuoraide.
- Márkanastit dan buori jurdaga ahte galggašii leat duodjefága riikkadási oahppokantuvra, dál go boazodoallofága oahppokantuvra Unjárggas lea šaddan fásta doaimman. Nuorat, geat sihtet ovdamearkka dihte duodjeoahpu, fertejit sáhttit váldit oktavuodá ovttain oahppokántuvrrain geas lea ovddasvástádus.

- Bargat politihkalaččat vai boazodoalu oahppokantuvra nannejuvvo danne go das lea boazodollofágaid fitnodatoahpu riikkadási ovddasvástádus, ja go juo fágat leat dássáži gohčoduvvon "smávva gáhttenvárar fágat" joatkkaskuvlla fágastruktuvrras.
- Bargat vai skuvllaid oamasteaddji deattuhit sámi gealbo- ja oahppomihtuid mat leat oahppoplánan, - eandalit dál go ođđa fágaplánaid galgá geavahišgoahtit. Oahpaheaddjit fertejit nannet sámi kulturgealbuset ođđa oahppoplánaid bajit dási mihttomeriid mielde.
- Bearráigeahččat ahte sámi bealli boahtá mielde riikkadási áŋgiruššamii "Nuorra álgaheaddjit" (Ungt entreprenørskap) vai sámi oahppit ja ohppiidfitnodagat leat fárus dán barggus.
- Bearráigeahččat ahte nuoraid-dáhkádus čuovvoluvvo, namalassii ahte vuoigatvuohta bargui dahje ohppui ollášuvvo.

Doaimmat maid Sámediggi sáhtta vuoruhit

- Ovdánahttit ja doarjut sámi luohkáid main lea sámegeiella oahpahušgiellan.
- Ávžžuhit dutkat sámi luohkáid sisdoalu, doaimma ja man mávssolaččat dat leat.
- Sihkkarastit ahte sámi fáttát bohtet mielde buot fágaide skuvllain.
- Oččodit eambo oahppogirjjiid maiddái joatkkaskuvllaide.
- Šiehtadit fágagirjelágádusaiguin vai sámi áššit bohtet fárrui riikkadási oahpponeavvobargui.
- Ruhtadit ja ávžžuhit sámi fitnodatfágaid álggahit riikkaidgaskasaš ovttasbarggu.
- Sihkkarastit buori sámi fágaplána "Kunnskapsløftet" oktavuodas danne go dát lea erenoamážit dehálaš gávpotsámenuoraide ja sin identitehtaovdáneapmái.

- Beairrái geahččat ahte "Kunnskapsløftet" addá vejoalašvuodaid oahpahit sámi ealáhusaid birra ja sámi kultuvrra miehtá riikka, maiddá gávpogiin.
- Ávžžuhit ruhtadoarjjaortnegiid ásahit mat makset skuvlamátkkiid, ohppiidlonuhallamiid, bargovahkuid sámi báikkis ja eará fitnamiid dakkár báikkis mas sámeigiella lea beaivválaš giellan, dahje bargohárjehallama sámi bargosajis danne go dat nanne gullevašvuoda sámi kultuvrii – maiddá boazodollui.
- Ruhtadoarjagat daidda geat ásahit sámi mediatehka ja girjerádjosa.
- Ohppiidstipeanddat ohppiide geat válljejit sámi kulturmáhttofága.
- Ferte sáhttit bidjat sámi sisdoalu ođđa fágafálaldagaide nu go mat "Váljema prográmmafágat" (Programfag for valg) ja eará fágafálaldagaide mat gullet karriereplánemii, maiddá olggobealde sámi giellahálddašanguovllu. Sámediggi ferte ovttasbargosoahpámušaid bokte ja gulahallama bokte sihkkarastit fástá fágafálaldaga sámi ohpiide gávpogiin.
- Go skuvllat leat ohcamin ođđa oahppoarenaid, de fertejit šiehtadit sámi bargosajiiguin – maiddá boazodoaluin, duodjeealáhusain ja lotnolas-ealáhusaiguin ja eará – ja dán fertejit Sámediggi, Oahppodirektoráhtta ja sámi ealáhusorganisašuvnnat (ovdamearkka dihte Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvi, duodjeorganisašuvnnat, boanda- ja smávvaldálolaččaid searvvit ja guolástusealáhus) oažžut áigái buori ovttasbargosoahpámušaid bokte, ja dasa ferte biddjojuvvot ruhta.

Universitehtat ja allaskuvllat

Soames oahpuin leat sierra sámi earit maidda sáhttet ohcat juogo sii, geat devdet sámi jienastuslogu sisačálihangáibádusaid, dahje sii, geain lea formála sámeigielgealbu. Romssas ja Birggonis leat sámi studeanttaid searvvit.

Doaimmat maid NSR sáhtta evttohit

- Evttohit evalueret ja várra revideret eriid ja heivehit daid dálá dárbbuide.

- Evttohit čielggadit makkár ásahusain galgá leat ovddasvástádus oahpahit sámegiela alla dásis, ja ovdamearkka dihte sáhtta go ásahit sámigiellaoahpu Troandimis.
- Bearráigeahččat ahte buot oahppoásahusat, mat leat Sámis, systemáhtalaččat lasihit dieđuid ja máhtu sámii áššiin ja váldet sámii oainnu mielde buot dutkamiin gokko fal lea vejolaš.

Doaimmat maid Sámediggi sáhtta vuoruhit

- Stipeanddat iešguđetge oahpuide.
- Organisašvudnadoarjja sámii studeanttaid servviide.
- Dahkat geatnegahtti ovttasbargosoahpamušaid oahppoásahusaiguin mat lea sámii guovlluin ja mat čilgejit sámii dutkama ja ovdáneami.

Ollesolbmooahpamus

Jos sámegiella galgá fievrriduvvot buolvvas bulvii, de fertejit váhnemat hálldašit sámegiela čálalašgiela. Mánja sápmelačča eaige leat oahppan sámegiela hállat, eaige leat oahppan čállit eatnigielaset. Lea dárbu nannet ollesolbmooahpamus.

Doaimmat maid NSR sáhtta evttohit

- NSR čatná oktavuoda VOX guovddážiin ja movttiidahtta sin oahppat eambo sámii ollesolbmuid dárbbuid birra ja vuhtii váldit sámii ollesolbmuid joatkka- ja viidásetoahpu dárbbu.
- NSR ávžžuha VOX álggahit dakkár barggu mii attášii ollislaš sámegiela prográmma.
- Oahppodepartemeanta ja Oahppodirektoráhtta sáhttet ovttas Sámedikkiin álggahit sámegiela ollesolbmooahpamusastusa.
- Sámii oahppolihttu SOL oažžu ruđa ráhkadit sámii ollesolbmooahpamusprográmma.

Doaimmat maid Sámediggi sáhttá vuoruhit

- Stipeanddat ollesolbmuide geat váldet sámi oahpu.
- Berráigeahččat ahte buot allaskuvllat ja universitehtat fáallet sámi álgooahpu.
- Álggahit dutkama ja ovdánahttima sámi giellaoahpus ja ollesolbmo-didaktihkas.

Kultuvra ja čálgofálaldagat

Sámi doalut dáčča kulturásahusain

Lea buorre go gávpotsuohkaniid nanus dáčča kulturásahusat fáallet sámi doaluid dábálaš prográmmas, muhto ain lea nu ahte sámesearvvit lágidit ollu kulturdoaluid gávpogiin. Dat lea buorre ja galggašii áinnas joatkit danne go lea lunddolaš ahte sámi organisašuvnnat lágidit doaluid. Sámi organisašuvnnat/sámesearvvit berrejit maid gávdnat eambbo ovttasbargoguimmiid.

Doaimmat maid NSR sáhtta evttohit

- Sámeielat kulturskuvlafálaldagat.
- Sámi mitalanárbevierru, musihkka ja dáidda galgá leat mielde gávpotsuohkaniid kulturskuvllain.
- Ávžžuhit dáčča kulturásahusaid fállat sámi dáidaga ja kulturvva dábálaš prográmmas.
- Bearráigeahččat ahte ásahuvvojit eambbo sámeielat deaivvadanbáikkid gávpogiin.
- Leat fárus álgaheamen sámi kultuvrralaš ja sosiála deaivvadanbáikkiid.

Doaimmat maid Sámediggi sáhtta vuoruhit

- Vuoruhit doarjaga sámi kulturdoaimmaide mat leat gávpogiin.
- Addit organisašuvnadoarjaga sámi servviide mat leat gávpogiin.
- Bargat vai Norgga kulturráđđi ja earát váldet ovddasvástádusa ovddidit sámi kulturfálaldagaid sin doarjaortnegiid bokte, eaige duvdil buot Sámediggái.
- Juolludit ruđa Beavváš Sámi Teáhterii, lullisámi teáhterii (Muofis) ja eará sámi amatevrateáhteriidda mat fitnet gávpogiin.

- Sihkkarastit ahte Kultuvrralaš skuvlaseahkas leat sámi mánáidčájálmasat, sámi musihkka ja girjjálašvuohta.
- Oččodit profeseunealla sámi mánáidteáhterjoavkku ovttas ásahuvvon teáhteriiguin.
- Ruhtadoarjja Sámi dálveriemuide Oslos vai šattašii jahkásaš riggodahtti dáhpáhussan

Sámi kulturviesut

Galgá oččodit sámi fálaldagaid gávpgogiid dálá kulturásahusaid dábálaš programmáide, muhto ferte maid geahččat makkár dárbu lea ásaht sierranas sámi ásahusaid gávpgogiin – ovdamearkka dihte kantuvralanjaid masa sámi ásahusat leat čohkkejuvvon. Oslo Sámi viessu leat kantuvralanjat masa sámi ásahusat galget čohkkejuvvot ja Álttá Sámi Siiddas lea Sámi mánáidgárdi ja Sámi giellaguovddáš.

Lea dárbu ásaht sámi kulturviesuid/deaivvadanbáikkid eambo gávpgogiidda. . Livččii mihttomearri ahte sámi viesut gávpgogiin leat eambo go oktasaš kantuvrabáiki, ja juohke biras ferte ieš mearridit mo. Lávejit leat plánat gievkkana hukset, stuora lanjaid main sáhttet leat doalut, gávpi, girjerájus, duodjelanjat, čájáhuslanjat. Gáffádat mii lea rabas sihke beaivet ja eahkes ja mas viessu diine ruđa. diehtujuohkin- ja čuvgehusbarggut jnv. Lávet maid leat plána ásaht olgobirrasa mas lea lávvu/dolastanvejolašvuohta jnv.

Sámi kulturásahusaid ásaheapmi gávpgogiin lea vuosttažettiin gávpotsámiid iežaset ovddasvástádus – mađe mielde sii nákkejit formálalaččat asaht kulturásahusa – vuodđustusa, oasusearvvi dahje makkár organiserema de vállje. Gávpotsuohkaniin, fylkkasuohkaniin ja Sámedikkis lea ovddasvástádus veahkehit kulturásahusa ruhtadit doaimma ja viessoláiggu dahjejuo viesu oastima, daid bákkiin gos lea sáhka sierranas vistti eaiggáduššamis.

Doaimmat maid NSR sáhtta evttohit

- Álggahit barggu formálaččat áсахит Sámi Viesuid gávpogiidda.
- Álggahit barggu formálalaččat áсахит Romssa eamiálbmotviesu.

Doaimmat maid Sámediggi sáhtta vuoruhit

- Vuoruhit doaibmadoarjaga sámi viesuide mat leat gávpogiin.
- Vuoruhit ruđaid sámi prošeavttaide mat leat gávpogiin.

Almmolaš áсахusat ja bálvalusfálaldagat

Bearaš- ja mánáidsuodjalanásahusat

Sámi gealbu ja mángakultuvrralaš máhttu lea hui dehálaš buot áсахusain, maddái gávpotsuohkaniin. Sámevuolta jávká jos ii ángiruša sámevuolta bealis.

Doaimmat maid NSR sáhtta evttohit

- Evttohit mánáid- ja bearašbálvalusaid gealboloktema vai sáhtta bures vuhtii váldit sámi mánáid ja nuoraid.
- Evttohit eambo ovttasbarggu sámi riikkadási gealboguovddážiin – earret eará Sámi nášunnalaš gealboguovddáš – psykiatriija ja gárren (SÁNÁG), Finnmárkku Dearvvašvuolta.
- Bearráigeahččat ahte áсахuvvojit riikkadási guovddážat main leat sámi pedagogalaš psykologalaš bálvalus.

Gárren

Ii mana álo nu bures buot sámiin gávpogis ja sámit sáhttet leat darvanan sihke gárremii ja speallamii. Mánggas dárbbášit deaivat vehkiid geat dihtet ja máhttet

sámiid dilálašvuodaid birra. Dás lea sáhka sihke ollesolbmui, nuorain ja vuoras olbmui.

Doaimmat maid NSR sáhtá evttohit

- Evttohit gealboloktema gárrendivššus, sihke sámegiela, sámi kultuvrra ja eará dálkkodanvugiid birra.
- Evttohit ovttasbargat eambo Finnmárkku Dearvvašvuodain ja gárrendivššu sámi guovlluin

Doaimmat maid Sámediggi sáhtá vuoruhit

- Vuoruhit gárrendivššu go lea sáhka Sámedikki dearvvašvuodaruđain

Vuoras sámit gávpogiin

Sámit fárredaddet gávpogiidda, maidái boarásmanbeaivvi, ja de lassánit sámegielagat ja sámi vuoras olbmot gávpogiidda.

Doaimmat maid NSR sáhtá evttohit

- Evttohit ahte gávpotsuohkanat addet ovttá boarrásiidruktui sierranas ovddasvástádusa leat sámegielat vuorrasiid boarrásiidruoktu ja sámi vuorrasiid boarrásiid ruoktu.
- Evttohit árjjalaččat rekrutteregoahtit sámegielat dearvvašvuodabargiid.
- Evttohit kulturdoaimmaid – árbevirolaš sámi borramuš, duodji ja eará.
- Evttohit gealboloktenbarguid - sámegielgealbu, máŋggakultuvrralaš áddejupmi ja kulturmáhttu.
- Ávžžuhit sámi servviid eambo beroštit gielalaš ja kultuvrralaš doaimmaid lágidit vuoras sámiide gávpogiin.

Doaimmat maid Sámediggi sáhtá vuoruhit

- Ságastallat vuoras sámiid sierrana dilálašvuodaid birra Dearvvašvuoda- ja sosiálaeiseváldiiguin riikkadásis.

Ealáhus ja sámi bargosajit gávpogiin

Dássáži lea sámepolitihkas leamaš eanas sáhka sámi vuodđoealáhusain ja boaittobealbáikkiid bargosajiin. Sámediggi lea ovdamearkka dihte fárrehan ossodatkantuvrraid Romssa gávpogis Gáivutnii vai šaddet boaittobeal bargosajit. Sámi almmolaš bargosajit gávpogiin leat seammá dehálaččat go earáge sajiin. Sámi ealáhuseallin gávpogiin lea áigeovuodil ja sáhtá leat mátkeealáhus, duodji, diehtujuohkinbargu, jorgalan- ja dulkabarggut ja eará.

Doaimmat maid NSR sáhtá evttohit

- Oččodit buori álggaheaddjibirrasiid ja strategalaš sámi ealáhusovdáneami gávpogiin, earret eará sámi gründerguovddáža asaheami bokte muhtun gávpogis.
- Oažžut gávpotsuohkaniid ealáhuskantuvrraid beroštišgoahtit sámi ealáhusovdáneamis.

Doaimmat maid Sámediggi sáhtá vuoruhit

- Hástalit priváhta sámi fitnodagaid ásahtit gávpogiidda.
- Bargat vai stáhtalaš sámi bargosajit ásahuvvojit gávpogiidda.
- Bidjat Sámedikki virggiid/ossodagaid gávpogiidda.

Strategiija sámediggeáigodahkii 2005-2009

Norgga sámiid Riikkasearvi (NSR) oaidná duohtan ahte olmmošlohku gávpogiin lassána. Áigi rievdá boares máilimmis ođđa máilbmái. Čoahkkebáikkit, gávpogat ja gávpotsuohkanat sturrot. Norgga Sámiid Riikkaservi (NSR) ferte NSR sámediggejoavkku bokte láchit dili vai gávpogiin lea ealli sámegiella, sámi kultuvra ja servodateallin, daid váikkuhanvejolašvuodaid bokte mat Sámedikkis leat.